مجله علمی پژوهش در علوم انسانی ومطالعات اجتماعی (سال چهارم)
شماره ۱۴ / زمستان ۱۳۹۷ / ص ۲۵۵-۲۳۹

اثرات اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بربعد کالبدی- محیطی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر شهرستان همدان

نظامعلی وفایی[1]

نویسنده مسئول:

نظامعلی وفایی

چکیده

تحقیق حاضر با توجه به هدف کاربردی و از جهت روش و اجرا توصیفی- تحلیلی است که روش گردآوری اطلاعات مورد نیاز با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، میدانی و یا پرسش‌نامه جمع‌آوری گردیده است. جامعه آماری این پژوهش شامل خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد و سازمان بهزیستی شهرستان همدان که از بانک کشاورزی وام خُرد دریافت کردند، می‌باشد. جامعه‌ی آماری شامل ۱۸۰ نفر گیرندگان اعتبار خُرد از بانک کشاورزی شهرشتان همدان بوده که به صورت تمام شماری انجام گرفته است که از این تعداد ۱۵۳ پرسش‌نامه، تکمیل و واجد شرایط تحقیق، مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. پرسش‌نامه‌ای با مرور پیش نگاشته‌ها طراحی گردید که روایی آن بر پایه‌ی نظر جمعی از کارشناسان بانک کشاورزی استان همدان و اعضای هیئت علمی گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا تأیید شد و پایایی پرسش‌نامه نیز با استفاده از محاسبه آلفای کرونباخ (α=%873) تأیید گردید. به منظور بررسی نتایج از نرم‌افزار spss نسخه ۱۶ استفاده گردید. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد ۴۶ درصد خانوارهای آسیب پذیرروستایی اثر اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بعد کالبدی- محیطی کیفیت زندگیشان را در سطح کم بیان نموده اند و تنها ۳ درصد این خانوارها تاثیر این اعتبارات را بر بعد کالبدی- محیطی زندگیشان در سطح زیاد ارزیابی نموده اند ضریب همبستگی برای ارتباط بین میزان وام دریافتی از بانک کشاورزی و بُعد کالبدی – محیطی کیفیت زندگی، مقدار r=۰/۰۶ می‌باشد که مقداری کوچک است و با توجه به سطح معنی داری ۰/۰۵ می‌توان گفت که با اطمینان ۰/۹۵ بین میزان اعتبار خُرد و بُعد کالبدی- محیطی کیفیت زندگی روستاییان رابطه معنا داری وجود ندارد. اثرات اعتبار خُرد بر بُعد محیطی – کالبدی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی در درجه‌ی پایینی قرار داشته است .

واژگان کلیدی: اعتبارات خرد ، کیفیت زندگی، بعد کالبدی – محیطی، بانک کشاورزی

مقدمه

کیفیت زندگی مردم و مکان‌های روستایی به عوامل زیادی از جمله اشتغال، درآمد مناسب، دسترسی به خدمات مهم از جمله آموزش، بهداشت، سلامت، محیط طبیعی، امنیت، و از این قبیل عناصر وابسته است. هرچند کیفیت زندگی مردم شهرها نیز به همین عوامل بستگی دارد، اما چالش‌های مربوط به سنجش رفاه و زندگی بهتر در نواحی شهری بسیار متفاوت از مناطق، روستایی است (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۷). برخی از این چالش‌ها به شرایط کلان اقتصادی وابسته‌اند و برخی دیگر به چارچوب سازمانی و نهادی موجود در نواحی روستایی مربوط می‌شوند. عواملی مانند مقیاس کوچک و تراکم اندک جمعیت سکونت‌گاه‌های روستایی، کاهش اشتغال و درآمد در بخش کشاورزی، فاصله‌ی زیاد از مراکز شهری، انزوای جغرافیایی، ضعف راه‌های ارتباطی و نبود سامانه‌ی حمل و نقل مناسب و کارآمد، اجرای سیاست‌های لازم برای بهبود کیفیت زندگی روستایی را پیچیده‌تر می‌کند (بوکنیا، ۲۰۰۳[1]). یکی از این خدمات و امکانات ارائه تسهیلات بانکی به روستائیان است که با توجه به اهمیت موضوع این پژوهش به بررسی اثرات اعتبارت خُرد بانک کشاورزی بر بعد محیطی- کالبدی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی شهرستان همدان می‌پردازد. برنامه های اعتبارات خُرد، با هدف بهبود وضعیت اقتصادی، کاهش بیکاری به وجود آوردن اشتغال به صورت خود اشتغالی و کار آفرینی و کاهش فقر مناطق روستایی و شهری در بازار کار بسیاری از کشورها اتخاذ شده است (حسن زاده و همکاران، ۱۳۸۵). اعتبارات خُرد، به عنوان راهبردی در توسعه اقتصادی با هدف دسترسی زنان و مردان کم درآمد به منابع اعتباری، برای بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی آنهاست (رحیمی،۱۳۸۵). اهـــداف اعتبارات خُرد در ایران، توانمند ساختن کلی روستا و ثروت‌زایی و مشارکت در برنامه‌ریزی و تصمصم‌گیری برای توسعه روستاها می باشد، هدف کلی اعتبارات خُرد در کشور ما احیای مدیریت توسعه پایدار منابع طبیعی و افزایش درآمد خانوارهای کم درآمد از طریق پرداخت وام‌های کوچک برای انجام فعالیت‌های درآمدزا و ارتقاء خودباوری اهالی روستا و جوامع عشایری به خصوص زنان و کودکان می‌باشد (مهاجرانی، ۱۳۸۲).

عرصه های روستایی در کشورمان به عنوان یک واقعیت مکانی – فضایی ، برآیندی از تعامل مولفه های متفاوت اکولوژیکی ، اجتماعی ، فرهنگی ، سیاسی و کالبدی است (ازکیا و غفاری ،۱۳۸۳) .. فراموش کردن مدیریت کالبدی – فضایی و بی توجهی به نقش کانونهای روستایی در تحولات اقتصادی و اجتماعی کشور به شکل تغییرات کالبدی نامانوس و نیز در هم ریختگی فرهنگی و اجتماعی به همراه ناتوانی در نقش پذیری مناسب فضایی و اقتصادی روستاهای کشور انجامیده است (سعیدی ،۱۳۸۳) . استدلال نظری و یافته های تجربی محققان نشان می دهد بهداشت و رفاه محل زندگی انسان ، ابعاد شخصیتی و ویژگیهای فردی انسان ها را تحت تاثیر قرار می دهد (میتچل وهمکاران,۲۰۰۰[2]). طبق تحقیقات صورت گرفته محرومیت از خدمات محلی لازم و نبود شرایط زیست محیطی محل زندگی افراد باعث افزایش جرم و جنایت و ایجاد آلودگی محیط زیست و کاهش فرصت های زندگی بهتر را برای انسانها به دنبال دارد (استافورد ومارموت،۲۰۰۳[3]) . این در حالی است که امروزه یکی از مهمترین عناصر ساختاری توسعه سکونتگاههای روستایی در جهت حمایت از فقیران روستایی و کاهش آسیب پذیری مناطق روستایی ، توجه ویژه به ابعاد فعالیت های اجتماعی ، اقتصادی و محیطی انسان در مناطق یاد شده است . بدین معنا عناصر کالبدی سکونتگاههای روستایی شامل مسکن ، محیط امن ، خدمات عمومی ، خدمات زیر بنایی و کاربری اراضی می شود که حمایت مادی و بهبود کیفیت زندگی انسان روستایی را مدنظر قرار می دهند (پور طاهری و همکاران ، ۱۳۹۰) .

بیان مسئله

نواحی روستایی با داشتن کارکردهای مناسب تولیدی از قبیل تولیدات کشاورزی و باغی، فرآورده‌های دامی، صنایع‌دستی وغیره از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشند. وجود فقر و پایین بودن سطح درآمد در این مناطق از کشورهای کمتر توسعه‌یافته دو معضل عمده‌ی این ممالک را تشکیل می‌دهد و بایستی برای رهایی از این دو مسئله، تغییرات بنیادین در اساس زندگی و اقتصاد محلی این نواحی ایجاد گردد. (غلامرضایی، ۱۳۸۲).

امروزه یکی از مهم‌ترین عناصر ساختاری توسعه سکونتگاه‌های روستایی در جهت حمایت از فقیران روستایی و کاهش آسیب‌پذیری مناطق روستایی، توجه ویژه به ابعاد کالبدی فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و محیط انسان در مناطق یادشده است بدین معنا عناصر کالبدی سکونتگاه‌های روستایی شامل مسکن، محیط امن، خدمات عمومی، خدمات زیربنایی و کاربری اراضی می‌شود این عناصر حمایت مادی و بهبود کیفیت زندگی انسان روستایی را مدنظر قرار می‌دهند (پور طاهری و همکاران، ۱۳۹۰).

با توجه به این که اکثر خانوارهای آسیب‌پذیر نواحی روستایی در بخش کشاورزی مشغول به کار و فعالیت هستند، در واقع کیفیت زندگی مردم و مکان‌های روستایی به عوامل زیادی از جمله اشتغال، درآمد مناسب، دسترسی به خدمات مهم از جمله آموزش، بهداشت، سلامت، محیط طبیعی، امنیت و ... وابسته است و تنها منبع درآمد اصلی آنان از بخش کشاورزی است، قطعاً تسهیلات بانک کشاورزی بر کیفیت

[1] Bukenya et al, 2003
[2] Mitchell & et al, 2000
[3] Stafford and Marmot ,2003

زندگی آنان تأثیرگذار خواهد بود. تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی به خصوص خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی از جمله متغیرهایی است که می‌تواند از طریق افزایش در میزان ارزش افزوده بخش کشاورزی، افزایش رشد اقتصادی کشور را به همراه داشته باشد. لذا اعتبارات در صورت کاربرد صحیح و بهینه می‌تواند یکی از موانع مهم در امر رشد و توسعه بخش کشاورزی یعنی کمبود منابع مالی را برطرف سازد و منجر به بهبود عملکرد کشاورزی گردد (بختیاری و پاسبان، ۱۳۸۳). به طور کلی می‌توان گفت که کیفیت زندگی، ایجاد اشتغال و فرصت-های جدید شغلی کشاورزان و خانوارهای روستایی منوط به داشتن سرمایه‌ی اولیه است. با توجه به پایین بودن سطح درآمد خانوارهای روستایی، غالباً پس‌انداز کشاورزان در حدی نیست که بتواند شانس بهره‌وری از چنسن فرصت‌هایی را به دست آورند.

اهمیت و ضرورت تحقیق

با توجه به اینکه مناطق روستایی در اکثر کشورهای درحال‌توسعه و جهان سوم، جزء مناطق محروم و فاقد امکانات اولیه‌ی رفاهی می‌باشند، لذا دولت‌ها در این کشورها (بسته به سیستم حکومتی و میزان توجه و نگرش دولتمردان آن‌ها در ارتباط با مشکلات جوامع روستایی) غالباً طرح‌هایی را در جهت دستیابی به رفاه بیشتر روستاییان و بالا بردن سطح زندگی و درآمد این قشر از جامعه به اجرا درمی‌آورند (غلامرضایی،۱۳۸۲).

در ادبیات توسعه روستایی هدف عمده توسعه، بهبود کیفیت زندگی و رفاه روستاییان به‌ویژه بهبود زندگی اجتماعی- اقتصادی گروه خاصی از مردم یعنی روستاییان فقیر است. یکی از راه‌های رسیدن به این هدف تغییر در ساخت فیزیکی روستا است (اسمیت[۴]، ۲۰۰۳).

توسعه روستایی به‌عنوان یک فرآیند تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در محیط روستا، شامل بهبود بازدهی و افزایش اشتغال و درآمد روستاییان، تأمین حداقل قابل‌قبول سطح تغذیه، مسکن، آموزش‌وپرورش و بهداشت است. بر این اساس رشد و توسعه مناطق روستایی بسیار فراتر از برنامه‌ریزی برای توسعه‌ی کشاورزی تلقی می‌شود و حتی توسعه‌ی روستایی در افزایش تولید، اشتغال و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مناطق روستایی نیز خلاصه نمی‌گردد، بلکه ایجاد کیفیت‌های جدید زندگی در جهت رشد و تعالی انسان‌ها نیز در این چارچوب مطرح است (فتحی و مطلق، ۱۳۸۹).

در صورتی که اقشار کم درآمد روستاها نتوانند درآمد مورد نیازشان را تأمین کنند، با مهاجرت آنان، تخریب محیط زیست اجتناب ناپذیر خواهد بود. برای کسب درآمد داشتن یک شغل ضروری است و برای کسب شغل نیز امکانات ویژه‌ای لازم است. قبل از اینکه مردم بتوانند کاری را شروع کنند باید دارای سرمایه باشند وجود سرمایه عامل مهمی است که می تواند عوامل دیگر را نیز تهیه کند، از آن جا که اهداف اعتبارات خُرد بالا بردن میزان تولید و افزایش اشتغال و تثبیت مالی مشاغل دارای بحران مالی بالا برای میزان تولید و افزایش سطح درآمد و توانا‌سازی روستاییان به ویژه برای گروه های آسیب‌پذیر می‌باشد.

انجام این پژوهش می‌تواند دقیقاً برای مسئولین مشخص کند که:

۱- اثرات اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بعد کالبدی – محیطی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب پذیر روستایی شهرستان همدان تا چقدر بوده است؟

۲- این اعتبارات چقدر تأثیر مثبت و یا منفی‌ای برابعاد شاخص های کالبدی – محیطی کیفیت زندگی خانوارهایی که از این اعتبارات استفاده کرده‌اند داشته است؟ تا در آینده بتوان با تدوین برنامه‌ریزی راهبردی و عملیاتی مشخص نسبت به رفع ضعف‌ها و موانع موجود اقدام نمایند و در جهت تأثیرات مثبت و پایدار این اعتبارات بر خانوارهای روستایی در ابعاد مختلف، قدم برداشت.

لذا این پژوهش در نظر دارد تأثیر اعتبارات خُرد را بر کیفیت زندگی اقشار آسیب پذیر در بُعد عینی مرتبط با شاخص های کالبدی - محیطی را مورد سنجش قرار دهد. با در نظرگرفتن اهمیت کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر و پیامدهای مهم آن برای خانواده و همچنین تفکر انتقادی دراین زمینه، این تحقیق به ارزیابی نقش اعطای تسهیلات بانک کشاورزی برکیفیت زندگی خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی شهرستان همدان می‌پردازد و به دنبال پاسخ به این پرسش است که آیا اعتبارات پرداختی در این زمینه توانسته است کیفیت زندگی را دراین گروه از خانوارها بالا ببرد؟

اهداف کلی پژوهش

اهداف اصلی تحقیق بررسی اثرات اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بربعد کالبدی- محیطی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر شهرستان همدان می‌باشد .

---

[۴] Smith

سؤال‌های پژوهش

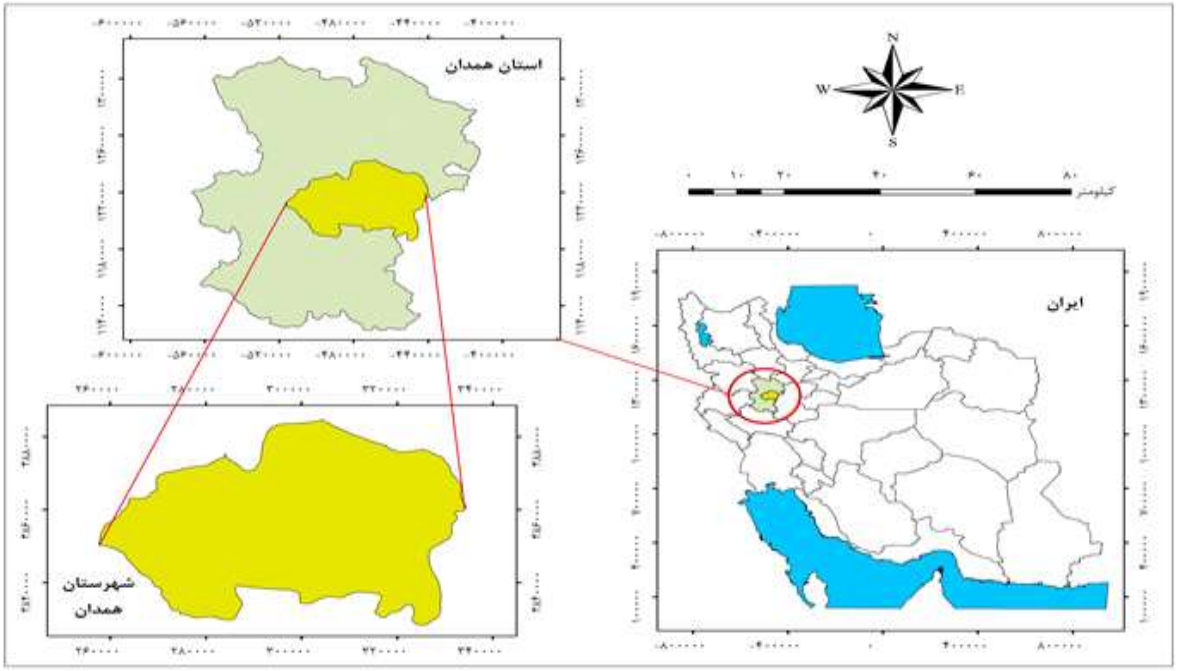
۱) اعتبارات خُرد بانک کشاورزی چه تأثیری روی شاخص‌های بعد کالبدی-محیطی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر شهرستان همدان خواهد داشت؟
۲) بین میزان اعتبارات خُرد بانک کشاورزی و بعدکالبدی-محیطی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر شهرستان همدان چه رابطه‌ای وجود دارد؟

محدوده مکانی تحقیق

تحقیق حاضر از نظر مکانی شامل آن دسته از خانوارهای ساکن در روستاهای شهرستان همدان می‌باشد که عنوان خانوارهای آسیب‌پذیر توسط کمیته امداد و بهزیستی جهت دریافت اعتبار خُرد به بانک کشاورزی طی سالهای ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۴ معرفی شده‌اند.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان همدان در ناحیه میانی استان و در گستره‌ای به مساحت ۴۰۸۴ کیلومتر مربع معادل ۲۱ درصد از مساحت استان را تشکیل می-دهد. این شهرستان در محدوده مدار ۴۸ درجه و ۳۵ دقیقه طول شرقی و ۳۴ درجه و ۵۲ دقیقه عرض شمالی از نصف النهار گرینویچ واقع شده است. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، مشتمل بر دو بخش (مرکزی و شراء) ۹ دهستان و ۴ شهر (همدان، مریانج، قهاوند و جورقان) و ۱۱۸ روستا می‌باشد که با ۶۵۱۸۲۱ نفر جمعیت ۳۷ درصد جمعیت استان را به خود اختصاص داده است، که از این تعداد ۵۴۸۳۷۸ نفر جمعیت شهرنشین و ۱۰۳۴۴۳ نفر در روستاها سکونت دارند. شهرستان همدان از نظر طبیعی در یک منطقه کوهستانی واقع شده است. سلسله جبال الوند در جنوب این شهرستان قرار گرفته و ارتفاع بلندترین قله آن از سطح دریا ۳۵۷۴ متر می‌باشد. کشاورزی و دامداری اساس اقتصاد زندگی مردمان شهرستان همدان را تشکیل می‌دهد (فرمانداری شهرستان همدان، ۱۳۹۵).

Error! No text of specified style in شکل **document.-۱** - نقشه‌ی موقعیت جغرافیایی شهرستان همدان

محدوده زمانی تحقیق

تحقیق حاضر در سال ۱۳۹۶ انجام‌گرفته و داده‌های اعتباری مربوط به همین سال است.

تعریف واژگان

۱) اعتبار

کلمه‌ی اعتبار معانی زیادی دارد، اما در لغت به معنی «اعتماد کردن و تکیه کردن، قول، اطمینان، و منزلت و آبروست» (یعقوبی، ۱۳۸۴). معنی اصطلاحی آن عبارت است از «اطمینانی که بانک یا مؤسسه‌ای به شخصی ابراز نموده تا مبلغی از سرمایه خود را در اختیار او قرار دهد » (شاهین فر، ۱۳۷۲). در تعریف دیگری اعتبار به معنای «انتقال موقتی قدرت خرید از افراد حقیقی یا حقوقی به فرد دیگری است که کارایی و مدیریت لازم جهت فعالیت را دارد ولی فاقد سرمایه کافی است» (کوپایی، ۱۳۶۸). ولی به طور کاربردی اعتبار عبارت است از هر نوع قرار دادی که به موجب آن بانکی بنابه درخواست و بر طبق دستورات یک مشتری، مأمور است که در مقابل اسناد معینی به شخص ثالث یا به حواله کرد او وجهی پرداخت نماید. افزایش درآمد، پس انداز و میزان اعتبارات به عنوان عامل سومی برای سرمایه‌گذاری صنعتی در مناطق روستایی بسیار مؤثر است (نادری مهدیی، ۱۳۸۱). از لحاظ مفهوم شناسی «اعتبار» را می‌توان یک «مفهوم قدرت» یا به وسیله تأمین «توانایی مالی، قدرت اقتصادی» برای قشر آسیب‌پذیر، توسط یک منبع سازمانی و طبق شرایط وام‌دهی و وام‌گیری که از قبل توافق شده در نظر گرفت که برای هر دو طرف سودمند است و هدف آن حذف فقر و بهبود زندگی وام‌گیرنده‌ای است که از وضعیت اقتصادی خوبی برخوردار نیست (محبوب‌ور،۲۰۰۵[5]).

۲) اعتبارات خُرد

مفهوم اعتبارات خُرد، فراهم آوردن تسهیلات مالی برای افراد با درآمد پایین است که امکان دسترسی به بانک‌ها و سایر منابع مالی رسمی را ندارند و برای تأمین نیازهای مالی، از سرمایه‌ی در گردش یا پس‌اندازهای خود استفاده می‌کنند یا ناچارند به منابع رسمی مراجعه کنند (ساعی و ضیایی، ۱۳۹۵).
منظور از اعتبارخُرد در این تحقیق تسهیلات قرض الحسنه‌ای است که با معرفی کمیته امداد و بهزیستی و با عاملیت بانک کشاورزی در اختیار خانوارهای تحت پوشش این دو نهاد قرار می‌گیرد و سقف آن بین ۵۰ تا ۱۵۰ میلیون ریال با کارمزد ۴ درصد و مدت بازپرداخت ۵ ساله می‌باشد.

۳) آسیب‌پذیری

وضعیت آسیب‌پذیری[6] را می‌توان وضعیتی متأثر از فقر[7] و نابرابری[8] به شمار آورد. آسیب پذیری[9] در لاتین، به «صدمه و آسیب» است و در فرهنگ های انگلیسی آسیب‌پذیری به معنی «صدمه دیدن از لحاظ فیزیکی یا عاطفی» تعریف می‌شود (کلی و انگر،۲۰۰۰[10]) از این رو آسیب‌پذیری وضعیتی است که در نتیجه آن خانوار، قدرت مقابله با شرایط نامطلوب را از دست می‌دهد و به وضعیتی سقوط می‌کند که اغلب با ناامنی‌های غذایی (گرسنگی)، شغلی (بیکاری)، اجتماعی (کم توانی و انزوا) و بهداشتی (بیماری و ضعف جسمانی) همراه می‌شود (زاهدی مازندرانی و زاهدی عبقری، ۱۳۷۵).

۴) خانوارهای آسیب‌پذیر

منظور از خانوارهای آسیب‌پذیردر این پژوهش، خانوارهایی هستند که تحت پوشش حمایتی سازمان‌ها و نهادهای مختلفی از جمله کمیته

---

[5] Mahbubur ، 2005
[6] Vulnerability
[7] poverty
[8] inequality
[9] Vulnerability
[10] Kelly & Adger

امداد، سازمان بهزیستی، قراردارند را شامل می‌شود.
در ایران بیشترین اقدامات حمایتی و توانمندسازی دولت به منظور گسترش عدالت اجتماعی برای حمایت از اقشار محروم و آسیب‌پذیر به ویژه زنان سرپرست خانوار از طریق سازمان بهزیستی صورت می‌پذیرد. در دستورالعمل نحوء بازتوانی و توانمندسازی خانوارهای خدمت گیرنده در سازمان بهزیستی کشور در سال ۱۳۸۱ بازتوانی یا توانمندسازی در مفهوم کلی عبارت است از فراهم نمودن امکانات لازم به منظور بهبود و ارتقاء وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، روانی، جسمانی و آموزشی جامعه هدف می‌باشد که توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی در اولویت برنامه‌های توانمندسازی قرار دارد (اله یاری و اسدی، ۱۳۹۴).

۵) تأمین مالی

تأمین مالی به فرایند تمرکز منابع مالی یا سرمایه به صورت میان‌مدت و بلندمدت اطلاق می‌شود که به موضوع فراهم کردن سرمایه برای اشخاص، کسب و کارها و دولت‌ها می‌پردازد (شبانی، ۱۳۸۶). تأمین مالی به نهادها و سازمان‌ها اجازه می‌دهد تا به جای در دست داشتن پول از اعتبار برای خرید کالا، سرمایه‌گذاری در پروژه یا دیگر مبادلات اقتصادی خود استفاده کنند. تأمین و تجهیز منابع مالی به عنوان مهم‌ترین رُکن اجرایی کردن طرح‌ها و پروژه‌های گردشگری از تنوع و گستردگی فراوان برخوردار است و در عین حال موانع و محدودیت‌هایی مختلفی بر سر هر کدام از این روش‌ها وجود دارد. این امر لزوم توجه به انتخاب بهینه‌ترین روش در دستیابی به حداکثر میزان بازدهی است.

۶) تأمین مالی خُرد

تأمین مالی خُرد را می‌توان به عنوان سازکار عرضه خدمات مالی گوناگون به گروه‌های آسیب‌پذی و کم درآمد، مانند صنعتگران، کشاورزان و پیمانکاران خُرد، تعریف کرد. این افراد معمولاً به دلیل شایستگی اعتباری کمتر، مورد توجه بانک‌ها و سایر مؤسسه‌های مالی متعارف، قرار نمی‌گیرند. علاوه بر این، به دلیل زیاد بودن هزینه نظارت و ارزیابی وام‌های خُرد، مسئله وثیقه و احتمال زیاد نکولی که برای این افراد وجود دارد، بانک‌ها و مؤسسه‌های مالی، معمولاً از اعطای وام‌های خُرد به این افراد خودداری می‌کنند (کالیم، ۲۰۰۹[11] به نقل از شهیدی نسب وهمکاران ۱۳۹۱).

۷) کیفیت زندگی

سازمان بهداشت جهانی، کیفیت زندگی را به معنای درک فردی هر فرد از موقعیت خود در زندگی در بستری از فرهنگ‌ها و ارزش‌های اجتماعی که فرد در آن زندگی می‌کند و دارای انتظارات است تعریف می‌کند (رانا[12] و همکاران، ۲۰۰۹).
ازنظر لایارد روابط خانوادگی، وضعیت مالی و اشتغال، روابط فرد در جامعه و آزادی فردی نشان‌دهنده کیفیت زندگی هر فرد است (لایارد[13]، ۲۰۰۵).
در نواحی روستایی ابعاد کیفیت زندگی شامل ابعاد ذیل است : اجتماعی و فرهنگی مانند سنت ها ، وجود زیر ساخت های اجتماعی ، میزان انسجام اجتماعی ، بعد زیست محیطی به معنای رفاه انسان که ناشی از حفاظت و ارتقای محیط زیست روستا و بعد اقتصادی که به معنای رفاه و امنیت درآمد می باشد (ویلکینسون و پیکت[14]،۲۰۰۹) .

کیفیت زندگی دارای ابعاد اجتماعی، اقتصادی، محیطی و فیزیکی (کالبدی) است در بعد محیطی، کیفیت محیط پیرامون زندگی بشر برای زیست مورد واکاوی قرار می گیرد؛ و در بعد اقتصادی مؤلفه هایی چون میزان رضایت از درآمد، نوع شغل و یا رضایت شغلی ارزیابی می شوند؛ و در بعد اجتماعی، احساس بهتر بودن و کیفیت ارتباطات افراد با خانواده، دوستان، همکاران و اجتماع تبیین می شود و در بعد کالبدی، کیفیت محیط مسکونی و کیفیت زیرساخت ها مورد بررسی قرار می گیرد.

۸) ابعاد کالبدی_محیطی کیفیت زندگی

بُعد کالبدی کیفیت زندگی شامل کیفیت زیر ساخت‌ها موجود در منطقه می‌شود. این بُعد شامل متغیرهایی چون دسترسی به مسکن و سرپناه مناسب، دسترسی به خدمات مناسب، راه ارتباطی مناسب، دسترسی به وسایل حمل و نقل مناسب، طی کردن فاصله زمانی محدود

[11] Kaleem, 2009
Rana,2009[12]
Layard, 2005[13]
[14] Wilkinson and Pickett,۲۰۰۹

برای دسترسی به شهر، بهره‌مندی از آب آشامیدنی سالم، وجود جایگاه توزیع مواد سوختی، دسترسی به خدمات مالی و اعتباری و غیره می‌شود.

رویکردهای فضایی – کالبدی

یکی از کاربردهای اساسی علوم جغرافیایی در عرصه برنامه ریزی در فضاهای محلی - منطقه ای و ملی و همچنین توسعه روستایی در حوزه مباحث کالبدی- فضایی است . البته گفتنی است که این حوزه فقط اختصاص به علوم جغرافیایی نداشته بلکه موضوعی بین رشته‌ای است که طیف وسیعی از علوم اجتماعی، اقتصادی و محیطی اکولوژیک را نیز در بر می‌گیرد.

رویکرد توسعه فضایی – کالبدی روستا ، رویکرد غالب در برنامه ریزیهای توسعه دولت در بعد از انقلاب اسلامی بوده است . این رویکرد ساخت فیزیکی و کالبدی روستاها را متناسب با شرایط تحول و توسعه جامعه روستایی نمی داند و لازمه تحول و توسعه روستایی را تحول در ساختار کالبدی و فیزیکی آن می داند (جمعه پور ، ۱۳۸۴) .
توجه به ابعاد مکانی و فضایی برنامه ریزی توسعه روستایی از دهه ۱۹۷۰ شروع شد و تاکنون راهبردهای متعددی در این زمینه ارائه شده است . راهبرد مراکز رشد روستایی ، راهبرد برنامه ریزی مراکز روستایی ، راهبرد توسعه روستا – شهری و راهبرد کارکردهای شهری در توسعه روستایی ، از مهمترین راهبردهای ارائه شده در این زمینه است . در برنامه های عمرانی و توسعه روستایی در ایران چه در قالب برنامه های پنج ساله و چه در چارچوب طرح های توسعه روستایی در سطوح ملی ، منطقه ای و محلی ، از این راهبردها کم و بیش استفاده شده است . (رضوانی ، ۱۳۸۷ ،)

پیشینه تحقیق

محمدی یگانه و همکاران(۱۳۹۲) در پژوهشی توجه خود را به نقش اعتبارت به‌سازی مسکن بر بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستاییِ مورد مطالعه: شهرستان زنجان دهستان معجزات معطوف ساختند و نتیجه‌ی کسب شده نشان می‌دهد که اعتبارات دریافتی بیشترین تأثیر را در شاخص‌های بُعد کالبدی و کمترین تأثیر را در بُعد اقتصادی و شاخص‌های آن داشته است.

مهدی چراغی(۱۳۹۰) در پایان‌نامه‌ی خود به عنوان «تبیین اثرات پرداخت اعتبارات خُرد بانکی جهت دستیابی به توسعه روستایی در دهستان غنی بیگلو» با روش توصیفی ـ تحلیلی، روش گردآوری کتابخانه‌ای و میدانی، استفاده از روش تجزیه ـ تحلیل کمی و کیفی، پرداخته است. نتایج گویای آن بود که، اعتبارات خُرد کمیته امداد بر توانمندسازی اقتصادی گروهای هدف مؤثر نبوده و اعتبارات خُرد به-سازی مسکن هم نتوانسته است، بهبود کیفیت زندگی روستائیان را در چهار بُعد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی به همراه داشته باشد. در اعتبارات خُرد بانک کشاورزی، نتایج به این صورت بود که، ۸۴ درصد از کشاورزان دریافت‌کننده اعتبارات، اعتبارات را در بخش غیر از کشاورزی مصرف کرده‌اند. در میان ۱۵ عامل مورد بررسی، کمبود درآمد کشاورزان مهمترین عامل این فرایند شناخته شد.

رضوانی و همکاران(۱۳۸۷) در پژوهشی ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی پرداختند. نتایج حاکی از آن بود که وضعیت کلی کیفیت زندگی در ناحیه مورد مطالعه ضعیف بوده و از ۸ متغیر دارای همبستگی، ۶ متغیر درآمد خانوار، امکانات زیربنایی، تحصیلات، مشارکت، سلامت و کیفیت محیط بیش از ۸۵ درصد عوامل مؤثر در میزان کیفیت زندگی در ناحیه مورد مطالعه را تبیین کرده‌اند. برنامه‌ریزی توسعه در ناحیه مورد مطالعه باید متناسب با میزان دسترسی به منابع محلی و نیازهای عینی و ذهنی مردم انجام شود تا بتواند به بهبود کیفیت زندگی روستاییان کمک کند.

ادریس و همکاران (۲۰۱۶)[15] در پژوهشی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، ساکنین نزدیک به رودخانه Tembeling, Pahang and Muar در مالزی پرداختند و مشاهده کردند که ساکنان در مقوله‌ی ابعاد کیفیت مسکن، ایمنی، مشارکت و روابط اجتماعی و همچنین آموزش در سطح بالایی هستند، در حالی که به لحاظ ابعاد محیط فیزیکی، امنیت شغلی و مالی در سطح متوسط قرار دارند و از نظر امکانات زیربنایی در سطح اقتصادی برای کاهش فقر مناطق روستایی برمه با روش توصیفی ـ تحلیلی، روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی، استفاده از روش تجزیه و تحلیل کمی و کیفی، به بررسی مقایسه‌ای جایگزینی مداخلات، برای افزایش دسترسی روستاییان به سرمایه پرداختند؛ در تحقیق خود متوجه گشتند که نزدیک به ۸۵ درصد مناطق روستایی برمه در فقر به سر می‌برند و دو عامل کلیدی فقر در

[15] Idris et al،2016

مناطق روستایی برمه، اول پایین بودن دستمزد کارگران و دوم عدم مالکیت زمین توسط روستاییان و جمعیت بالا توضیح داده شده و بیان می‌کند که عدم مالکیت زمین توسط روستاییان دسترسی آنان را به منابع اعتباری محدود می‌سازد. مداخله دولت بر سهولت اعطای اعتبارات و نظارت، آموزش‌های لازم به روستاییان فقیر می‌تواند باعث توانمندسازی جامعه روستایی برمه شود

بارتلت[16] (۲۰۱۰)در مقاله ای تحت عنوان کیفیت زندگی و توسعه مناطق می گوید چند عامل که به کیفیت زندگی کمک کرده است عبارت است از درآمد خانوار، نابرابری درآمد، فقر و عوامل دیگر نظیر بیکاری و امنیت شغلی، تحصیلات ، سلامتی و دسترسی به بهداشت و سایر خدمات اجتماعی.

ماریانا کیم[17] در سال ۲۰۱۳، در پایان‌نامه خود تحت عنوان استراتژی‌های اقتصادی برای کاهش فقر مناطق روستایی برمه با روش توصیفی ـ تحلیلی، روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی، استفاده از روش تجزیه و تحلیل کمی و کیفی، به بررسی مقایسه‌ای جایگزینی مداخلات، برای افزایش دسترسی روستاییان به سرمایه پرداختند؛ در تحقیق خود متوجه گشتند که نزدیک به ۸۵ درصد مناطق روستایی برمه در فقر به سر می‌برند و دو عامل کلیدی فقر در مناطق روستایی برمه، اول پایین بودن دستمزد کارگران و دوم عدم مالکیت زمین توسط روستاییان و جمعیت بالا توضیح داده شده و بیان می‌کند که عدم مالکیت زمین توسط روستاییان دسترسی آنان را به منابع اعتباری محدود می‌سازد. مداخله دولت بر سهولت اعطای اعتبارات و نظارت، آموزش‌های لازم به روستاییان فقیر می‌تواند باعث توانمندسازی جامعه روستایی برمه شود

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است؛ زیرا پژوهش حاضر می‌تواند با نتایجی که از بررسی تأثیر اعتبارت خُرد بر ابعاد کیفیت زندگی کسب می‌کند، مورد استفاده‌ی سازمان‌های مختلفی قرار گیرد و اطلاعاتی برای مدیریت بهتر روستاها فراهم کند. به لحاظ روش گردآوری داده‌ها نیز از نوع توصیفی- پیمایشی است).

فرضیه‌های تحقیق

۱- اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بعد کالبدی-محیطی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب پذیر تاثیر مثبت دارد.

H0: r1=r2 H1:r1≠r2

۲- بین میزان اعتبارات خُرد بانک کشاورزی و بعد کالبدی-محیطی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب پذیر روستایی رابطه مثبت وجود دارد.

جامعه‌ی آماری تحقیق

جامعه آماری این پژوهش شامل خانوارهای روستایی تحت پوشش کمیته امداد و سازمان بهزیستی شهرستان همدان هستند که طی سال-های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ به بانک کشاورزی شهرستان معرفی و از بانک کشاورزی اعتبار دریافت نموده‌اند.

حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

به طور کلی تعداد خانوارهایی که از سوی کمیته امداد و بهزیستی جهت گرفتن تسهیلات از بانک کشاورزی شهرستان همدان، اعتبار دریافت کرده‌اند، ۱۸۰ نفر بین سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۴ میباشند که با نظر استاد راهنما همین تعداد به عنوان حجم نمونه پژوهش انتخاب شده‌اند. برای انتخاب نمونه‌های تحقیق در این پژوهش از ۱۸۰ پرسش‌نامه در نهایت، تعداد ۱۵۳ پرسش‌نامه ملاک عمل قرار گرفت.

ابزار اندازه‌گیری و روش گردآوری داده‌ها

در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز تحقیق از روش مطالعه اسنادی و پیمایشی استفاده شده است. در مطالعات اسنادی از

[16] Bartlett,William & et al , 2010
[17] Mariana Kim,2013

کتاب‌ها، نشریه‌ها و مجله‌ها، آمارنامه‌ها و اینترنت استفاده شده است و در جمع‌آوری اطلاعات مورد نظر بر حسب اهداف تحقیق، از پرسش-نامه استفاده شد.

در این تحقیق با توجه به این‌که پرسش‌نامه استانداردی در زمینه موضوع پژوهش حاضر وجود نداشت، پرسش‌نامه‌ای مورد استفاده جهت انجام پژوهش توسط پژوهشگر و بر اساس مطالعه اسناد و مدارک معتبر و قابل استناد و مصاحبه با مسئولین و کارشناسان ذی‌ربط و نیز بهره‌گیری از سوابق تجربی گردآوری شده در زمینه موضوع مورد بررسی، تهیه و تنظیم شد. سؤالات پرسش‌نامه تحقیق در دو بخش مشخصات فردی و پرسش‌های اصلی تنظیم شده بود که بر اساس پرسش‌های اصلی پژوهش طراحی و تنظیم گردید.

سؤالات این پرسش‌نامه در یک سطح بسته، طراحی شده است و در تهیه سؤال‌های بسته برای اندازه‌گیری نظرات پاسخگویان از مقیاس اندازه‌گیری لیکرت استفاده شد. این مقیاس یکی از رایج‌ترین مقیاس‌های اندازه‌گیری نظرات است که از مجموعه‌ای منظم از سؤال‌ها (گویه-ها) به ترتیب خاص ساخته می‌شود. این گویه‌ها حالت خاصی از پدیده مورد اندازه‌گیری را به صورت سؤال‌هایی که از لحاظ ارزش اندازه-گیری دارای فاصله‌های مساوی است عرضه می‌کند. پاسخ‌دهنده میزان موافقت خود را با هر یک از عبارات در یک مقیاس درجه‌بندی شده که در این تحقیق پنج درجه است، نشان می‌دهد.

روایی و پایایی ابزار تحقیق

پرسش‌نامه اولیه را ابتدا تنظیم نموده و سپس با استفاده از نظر استاد راهنما و اساتید محترم دانشکده کشاورزی بوعلی سینا و کارشناسان بانک کشاورزی، تغییر وتنظیم مجدد گردید. پایایی پرسش‌نامه از طریق آزمون آلفای کرونباخ بدست آمده است. مفهوم اعتبار یا روایی به این پرسش پاسخ می‌دهد که ابزار اندازه‌گیری تا چه حد خصیصه مورد نظر را می‌سنجد. بدون آگاهی از اعتبار ابزار اندازه‌گیری نمی‌توان به دقت داده‌های حاصل از آن اطمینان داشت.

از آنجا که آلفای کرونباخ معمولاً شاخص کاملاً مناسبی برای سنجش قابلیت اعتماد ابزار اندازه‌گیری و هماهنگی درونی میان عناصر آن است که علاوه بر گزینه‌های دو ارزشی برای گزینه‌های چند ارزشی (مانند طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت) نیز کاربرد دارد، بنابراین قابلیت اعتماد پرسش‌نامه‌ی مورد استفاده در این تحقیق را به کمک آلفای کرونباخ در نرم افزار spss۱۶ ارزیابی می‌کنیم.

جدول(۱) ضرایب آلفای کرونباخ برای متغیرها ی تحقیق

مؤلفه	تعداد سؤال‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
شاخص‌های کالبدی - محیطی	۱۷	۰/۸۷۳

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها فرآیندی چند مرحله‌ای است. در تحقیق حاضر به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از آماره‌های توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در بخش توصیف داده‌ها از آماره‌هایی همچون جداول فراوانی، میانگین، واریانس، انحراف معیار و ضریب تغییرات و در بخش تحلیل داده‌ها نیز متناسب با مقیاس متغیرها از آزمون‌های t، ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد.

توصیف داده‌ها

جنس و سنِ پاسخ‌گویان

از مجموع ۱۵۳ نفر جامعه‌ی آماری مورد مطالعه، تعداد بیشتر پاسخ‌گویان را مردها (۶۰.۱٪) تشکیل می‌دادند؛ برای صحت و سُقم یک تحقیق در جهت بحث خانواده و تعامل آن با جامعه، بهتر آن است که برای درک مسائل جامعه‌شناختی، سراغ افراد متأهل رفت؛ لذا قسمت بیشتری از کالبد تحقیق حاضر را این بخش از جامعه تشکیل می‌دهد (متأهل ها ۹۰/۸ درصد از کُل جامعه‌ی آماری را تشکیل می‌دهند) و

همچنین نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که (جدول ۱) سن خانوارهای دریافت‌کننده‌ی اعتبار بین ۲۱ تا ۵۹ سال متغیر است؛ افراد مورد مطالعه در ۵ طبقه‌ی سنی تقسیم‌بندی شدند که در این بین بیشترین فراوانی مربوط به طبقه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال بود و شامل ۶۹ نفر می‌گردد، این در حالی است که کمترین فراوانی با ۸ نفر مربوط به طبقه سنی ۵۱-۶۰ سال است.

جدول(2) توزیع پاسخ‌گویان بر حسب سن و جنس

سن به سال	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۳۰-۲۱	۳۶	۲۳/۵	۲۳/۵
۴۰-۳۱	۶۹	۴۵/۱	۶۸/۶
۵۰-۴۱	۴۰	۲۶/۱	۹۴/۷
۶۰-۵۱	۸	۵/۳	۱۰۰
کل	۱۵۳	۱۰۰	
میانگین: ۳۶/۶۷	میانه: ۳۶ مد: ۳۵	واریانس:۶۳/۵۲۶	کمینه: ۲۱
انحراف معیار : ۷/۹۷۰			بیشینه

تعداد افراد خانوارِ جمعیتِ پاسخ‌گویان

یشترین جمعیت پاسخ‌گویان با ۶۴/۴ درصد، دارای تعداد ۳ نفر در اعضای خانواده‌ی خود بودند، اما بیشترین تعداد افراد خانوارِ جمعیت مورد تحقیق با ۲ درصد از کل جامعه‌ی آماری ما، ۳ خانوار هستند که شرح کامل آن در جدول (۲) آمده است.

جدول (3)توزیع فراوانی پاسخ‌گویان برحسب تعداد افراد خانوار

تعداد افراد خانوار	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۲	۸	۵/۲	۵/۲
۳	۷۱	۴۶/۴	۵۱/۶
۴	۵۶	۳۶/۶	۸۸/۲
۵	۱۵	۹/۸	۹۸
۶	۳	۲	۱۰۰
جمع	۱۵۳	۱۰۰	
میانگین: ۳/۵۷	مد : ۳	میانه: ۳	کمینه: ۲
انحراف معیار: ۰/۸۱۷	واریانس: ۰/۶۶۸		بیشینه: ۶

تحصیلات

در بین جمعیتی که مورد تحقیق ما بود، با یک تعمیم سرانگشتی می‌توان از نظر سطح تحصیلات، جامعه را مورد بررسی قرار داد و متأسفانه با وجود سیطره‌ی رسانه‌ها بر زندگی مردم، کماکان روند سطوح سواد جامعه از پایین به بالا، روند نزولی دارد، به عبارت دیگر، هر چه میزان درجه‌ی سواد افزایش می‌یابد، افراد آن سطح، کاهش می‌یابد که توصیف ارقامی آن در جدول (۳) آمده است.

کشاورزی پایه و اساس یک جامعه‌ی در حال توسعه را تشکیل می‌دهد، و از آن جا که اعطای اعتبارهای خُرد در بخش روستایی با زمینه‌ی کشاورزی است، میزان فعالیت دسته‌ی مورد نظر، رضایت‌مندی کافی را به همراه ندارد و اکثریت افراد جامعه‌ی مورد تحقیق در بخش خدمات فعالیت دارند، به گونه‌ای که ۶۰/۱ ، ۲۲/۹و ۱۷ درصد به ترتیب در بخش‌های خدمات، کشاورزی و صنعت فعالیت داشتند.

جدول(Error! No text of specified style in document.)توزیع پاسخ‌گویان بر حسب تحصیلات

تحصیلات	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
ابتدایی	۳۶	۲۳/۵	۲۳/۵
راهنمایی	۴۵	۲۹/۴	۵۲/۹
دیپلم	۲۸	۱۸/۳	۷۱/۲
فوق دیپلم	۲۱	۱۳/۷	۸۵
لیسانس	۲۲	۱۴/۴	۹۹/۳
فوق‌لیسانس و بالاتر	۱	۰/۷	۱۰۰
کل	۱۵۳	۱۰۰	

میزان اعتبار دریافتی

میزان سطحِ ارزشی اعتبارهای خُرد بین بانک و مردم، به توانایی ایشان در بازپرداخت و اقتصاد خانوارها، اشاره دارد و با توجه به جدول (۴)، ۸۲ خانوار از ۱۵۳ خانوار مورد مطالعه، سطح میانی اعتبارات خُرد را دریافت نموده‌اند که این از جهتی دیگر در بخش بحث و پیشنهادها مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

جدول(۵)توزیع پاسخ‌گویان بر حسب میزان اعتبار خُرد دریافتی از بانک کشاورزی

میزان اعتبار خرد	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۵ -۱ میلیون تومان	۱۶	۱۰/۵	۱۰/۵
۱۰-۶ میلیون تومان	۸۲	۵۳/۶	۶۴/۱
۱۵-۱۱ میلیون تومان	۵۵	۳۵/۹	۱۰۰
کل	۱۵۰	۱۰۰	
میانگین: ۱۰/۵۶ مد :۱۵ انحراف معیار: ۳/۵۶۳	میانه : ۱۰ واریانس:۱۲/۶۹۵		کمینه:۴ بیشینه:۱۵

بهبودِ کمک‌های نظام بانکی به بخش کشاورزی، در افزایش روز افزون اعطای اعتبارات خُرد به جامعه‌ی کشاورزان، قابل توجیه است و این بانک در سال ۱۳۹۴ به ۴۳ و در سال ۱۳۹۳ به ۳۵ نفر از جامعه‌ی آماری این تحقیق، اعتبارهای خُرد اعطا نموده است و این روند رو به بالا، نشان از اهتمام بانک کشاورزی در مرتفع کردن مشکلات بخش روستایی می‌باشد.

وضعیت اشتغال قبل از دریافت وام

۵۳ نفر از خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی یعنی ۳۴/۶ درصد آنان اظهار داشتند که قبل از دریافت اعتبار از بانک کشاورزی، فاقد شغل و ۱۰۰ نفر از آنان یعنی ۶۵/۴ درصد نیز اقرار فرمودند که قبل از دریافت این اعتبارات، دارای شغل بوده‌اند.

در میان خانوارهای پاسخ‌گو، ۸۱ خانوار یعنی معادل ۵۲/۹ درصد از جامعه‌ی آماری مورد مطالعه، اذعان نمودند که با دریافت اعتبارات خُرد از بانک کشاورزی، به راه اندازی شغلی نپرداخته‌اند و ۷۲ نفر (۴۷/۱ درصد) بیان کردند که با مبلغ دریافتی، موفق به ایجاد شغل گشته‌اند.

توسعه‌ی شغل قبلی پاسخ‌گویان با دریافت اعتبارات خُرد از سوی بانک کشاورزی، روند مثبتی پیموده است، یعنی ۸۸ نفر معادل ۵۷/۵ درصد از جمعیت مورد تحقیق، با اخذِ مبلغ وام، کار خود را توسعه داده‌اند و ۴۲/۵ درصد قادر به توسعه‌ی شغل خود با دریافت وام از بانک، نبوده‌اند.

بخشِ هزینه‌کردِ اعتبارِ دریافتی

در بین افرادی که پرسش‌نامه‌ها را پُر کردند، بیشتر هزینه کردِ اعتبارات خُرد در بخش‌های خدماتی استفاده شده و از آنجا که پایه و اساس کار روستاییان، کشاورزی است، از این حیث در درجه‌ی دوم قرار گرفتند و این جای نگرانی دارد. با توجه به شرایط آب و هوایی شهرستان همدان و میزان ذخیره‌ی آب در سفره‌های زیر زمینی و ایضاً شرایط بهتر این شهرستان نسبت به شهرستان‌های دیگر، ۲۲/۹ درصد از جامعه‌ی آماری که در بخش کشاورزی فعّال هستند، می‌بایست با پشتیبانی از مراکز ذی‌ربط و دریافت اعتبارهای خُرد، جای ۹۵/۵ درصد افراد بخش خدمات را بگیرد.

میزان درآمد سالانه‌ی اظهار شده

کمترین میزان درآمد سالانه که توسط خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی اظهار شده، ۱۲ میلیون تومان و بیشترین میزان آن، ۳۵ میلیون تومان بوده است؛ با دسته‌بندی این متغیر در سه طبقه مطابق جدول ذیل مشخص می‌گردد که در جامعه‌ی روستایی ما فقر نسبی حاکم شده و این سطح از اقتصاد، بر روی روندِ زندگی و حتماً تولیدهای آن‌ها تأثیر گذاشته و حتی شرایط روزمرگی آن‌ها را تحت سیطره‌ی خود در خواهد آورد.

جدول (۶)توزیع پاسخ‌گویان بر حسب میزان درآمد سالانه‌ی اظهار شده

درآمد سالانه	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱۲-۲۰ میلیون تومان	۵۴	۳۵/۳	۳۵/۳
۲۱-۲۹- میلیون تومان	۸۶	۵۶/۲	۹۱/۵
۳۰-۳۸- میلیون تومان	۱۳	۸/۵	۱۰۰
کُل	۱۵۳	۱۰۰	
میانگین:۲۲/۸۴ مد: ۲۴ میانه: ۲۴			کمینه: ۱۲
واریانس ۲۳/۴۴۰ انحراف معیار: ۴/۸۴۲			بیشینه: ۳۵

توزیع فراوانی و اولویت‌بندی اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بعد کالبدی – محیطی کیفیت زندگی خانوارهای روستایی

متغیر بعد محیطی – کالبدی کل از جمع داده های ۱۷گویه متناظر با این بعد بدست می آید . این متغیر جدید که از نظر سطح سنجش در سطح فاصله ای قرار می گیرد ، دارای کمترین مقدار ۲۶و بیشترین مقدار ۷۶ می باشد . با طبقه بندی این متغیر به پنج طبقه تعریف شده طیف لیکرت بر اساس یافته های تحقیق،نتایج جدول(۷) بدست می آید.

جدول(۷): توزیع فراوانی متغیر بعدکالبدی- محیطی کیفیت زندگی

طبقه	سطح	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
۳۶-۲۶	خیلی کم	19	12/4	12/4
۴۷-۳۷	کم	71	46/4	58/8
۵۸-۴۸	متوسط	48	31/4	90/2
۶۹-۵۹	زیاد	12	7/8	98
۸۰-۷۰	خیلی زیاد	3	۲	100
کل		153	۱۰۰	

متغیر بُعد کالبدی - محیطی کل از جمع داده‌های ۱۷گویه‌ی متناظر با این بِعد حاصل می‌گردد. این متغیر جدید که از نظر سطح سنجش

در سطح فاصله‌ای قرار می‌گیرد، دارای کمترین مقدار ۲۶ و بیشترین مقدار ۷۶ است.
بر اساس نتایج پژوهش ۴۶ درصد خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی اثر اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد کالبدی - محیطی کیفیت زندگیشان را در سطح کم بیان نموده‌اند و تنها ۳ درصد این خانوارها تأثیر این اعتبارات را بر بُعد محیطی - کالبدی زندگیشان در سطح زیاد ارزیابی نموده‌اند. اولویت‌بندی گویه‌های سنجش بُعد محیطی - کالبدی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی مطابق جدول۸ بیان کننده‌ی آن است که بهداشتی‌سازی سرویس دستشویی و حمام منزل با میانگین ۳/۷۳ و انحراف معیار ۰/۸۱ در رتبه اول و گویه‌ی رعایت تفکیک جایگاه دام و محیط زندگی با میانگین ۳/۴۹ و انحراف معیار ۰/۸۷ و سالم‌سازی و رعایت بهداشت فضای کسب و کار با میانگین ۳/۲۶ و انحراف معیار ۰/۸۱ در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند. همچنین گویه‌های کاهش استفاده از زغال و هیزم و کمک به کاهش آلاینده‌ها با میانگین ۲/۵۵ و انحراف معیار ۱/۰۳ و رعایت ضوابط فنی مسکن با میانگین ۲/۲۸ و انحراف معیار ۱/۰۲ و اصلاح معماری مسکن با میانگین ۲/۲۷ و انحراف معیار ۱/۰۵ در رتبه‌های آخر قرار گرفته اند.

جدول(۱) اولویت‌بندی اثر اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد کالبدی - محیطی کیفیت زندگی خانوارها

بُعد کالبدی - محیطی	میانگین رتبه‌ای	انحراف معیار	CV	رتبه
بهداشتی سازی سرویس دستشویی و حمام منزل	۳/۷۳	۰/۸۱	۰/۲۱۸	۱
رعایت تفکیک جایگاه دام و محیط زندگی	۳/۴۹	۰/۸۷	۰/۲۴۸	۲
سالم‌سازی و رعایت بهداشت فضای کسب و کار	۳/۲۶	۰/۸۱	۰/۲۴۹	۳
تمایل به رعایت بهداشت دام	۳/۰۱	۰/۷۵	۰/۲۵۰	۴
اصلاح و نوسازی تجهیزات کسب و کار زندگی	۳/۰۵	۰/۷۸	۰/۲۵۶	۵
خرید حق انشعاب گاز	۲/۸۰	۰/۷۷	۰/۲۷۵	۶
خرید حق انشعاب برق	۲/۷۷	۰/۷۸	۰/۲۸۳	۷
خرید حق انشعاب آب آشامیدنی سالم و همگانی	۲/۷۰	۰/۷۸	۰/۲۸۹	۸
رعایت مدیریت پسماند حیوانی	۲/۷۸	۰/۸۱	۰/۲۹۰	۹
بهبود نمای ظاهری منزل مسکونی	۲/۶۹	۰/۸۳	۰/۳۰۹	۱۰
افزایش مساحت بنا	۲/۷۶	۰/۸۹	۰/۳۲۳	۱۱
بهبود محیط زیست خانوار	۲/۳۴	۰/۸۹	۰/۳۸۱	۱۲
افزایش تمایل به مقاوم‌سازی منزل مسکونی	۲/۹۳	۱/۱۶	۰/۳۹۴	۱۳
رعایت مدیریت پسماند خانگی	۲/۳۲	۰/۹۴	۰/۴۰۴	۱۴
کاهش استفاده از زغال و هیزم و کمک به کاهش آلاینده‌ها	۲/۵۵	۱/۰۳	۰/۴۰۵	۱۵
رعایت ضوابط فنی مسکن	۲/۲۸	۱/۰۲	۰/۴۴۹	۱۶
اصلاح معماری مسکن	۲/۲۷	۱/۰۵	۰/۴۶۱	۱۷

بررسی اثر اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد کالبدی-محیطی کیفیت زندگی

جدول (۹). میانگین تأثیر اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بعد کالبدی – محیطی کیفیت زندگی

تعداد	میانگین عملکرد	انحراف معیار
۱۷	۲/۴۰	۰/۸۷۶

در زمینه‌ی ارائه‌ی اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد کالبدی- محیطی ، میانگین۲.۴ و انحراف از معیار ۰.۸۷۶ به دست می‌آید. طبق آزمون t تک نمونه‌ای و انتخاب عدد ۳ به عنوان میانه نظری پاسخ‌ها با میانگین عملکرد اعتبارات خُرد بانکی مقایسه گردید. با توجه به جدول بالا که میانگین عملکرد اعتبارات بانکی از میانگین نظری پایین‌تر است، می‌توان گفت تأثیر اعتبارات خُرد بانکی بر بُعد محیطی - کالبدی در حد پایین ارزیابی شده است.

جدول(۱۰) مقایسه میانگین تأثیر اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد کالبدی- محیطی

سطح معنی داری SIG	استاندارد آزمون=۳				
	فاصله اطمینان تفاوت ٪۹۵		تفاوت میانگین	درجه آزادی df	مقدار آماره آزمون
	بالا	پایین			
۰/۰۰۰	-۰/۴۵۴	-۰/۷۳۴	-۰/۵۹۴	۱۵۲	۸.۳۹

براساس نتایج تحقیق مطابق جدول(۱۰) با توجه به مقدار تفاوت میانگین‌ها (-۰/۵۹۴) و منفی بودن این مقدار، همچنین مقدار سطح معنی‌داری، اختلاف میانگین این بُعد با مقدار استاندارد معنی‌دار بوده است و این بدین معنی است که میزآن تأثیر ارائه اعتبارات خُرد بانک کشاورزی بر بُعد محیطی-کالبدی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی کمتر از مقدار متوسط بوده و در سطح پایین ارزیابی شده است.

بررسی رابطه بین میزان وام دریافتی از بانک کشاورزی و بعد کالبدی - محیطی کیفیت زندگی

جدول (۱۱). نتایج آزمون همبستگی بین میزان وام دریافتی و بعد کالبدی- محیطی کیفیت زندگی

میزان وام دریافتی	بعد کالبدی-محیطی
ضریب همبستگی پیرسون	۰/۰۶
سطح معنی داری (دوطرفه)	۰/۴۶
تعداد نمونه	۱۵۳

ضریب همبستگی برای ارتباط بین میزان وام دریافتی از بانک کشاورزی و بُعد کالبدی – محیطی کیفیت زندگی، مقدار r=۰/۰۶ می‌باشد که مقداری کوچک است و با توجه به سطح معنی داری ۰/۰۵ می‌توان گفت که با اطمینان ۰/۹۵ بین میزان اعتبار خُرد و بُعد کالبدی-محیطی کیفیت زندگی روستاییان رابطه معنا داری وجود ندارد. یعنی فرض صفر که همان فرض استقلال دو متغیر است پذیرفته می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل توصیفی

بر اساس نتایج پژوهش ۴۶ درصد خانوارهای آسیب پذیرروستایی اثر اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر بعد کالبدی- محیطی کیفیت زندگیشان را در سطح کم بیان نموده اند و تنها ۳ درصد این خانوارها تاثیر این اعتبارات را بر بعد کالبدی- محیطی زندگیشان در سطح زیاد ارزیابی نموده اند .اولویت بندی گویه های سنجش بعد محیطی-کالبدی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب پذیرروستایی بیان کننده آن است که بهداشتی سازی سرویس دستشویی وحمام منزل با میانگین ۳/۷۳ و انحراف معیار ۰/۸۱ در رتبه اول و گویه رعایت تفکیک جایگاه دام ومحیط زندگی با میانگین ۳/۴۹ و انحراف معیار ۰/۸۷ و سالم سازی و رعایت بهداشت فضای کسب وکار با میانگین ۳/۲۶ و انحراف معیار ۰/۸۱ در رتبه های دوم و سوم قرار گرفته اند . همچنین گویه های کاهش استفاده از زغال وهیزم وکمک به کاهش آلاینده ها با میانگین ۲/۵۵ و انحراف معیار ۱/۰۳ و رعایت ضوابط فنی مسکن با میانگین ۲/۲۸ و انحراف معیار ۱/۰۲ و اصلاح معماری مسکن با میانگین۲/۲۷ و انحراف معیار۱/۰۵ در رتبه های آخر قرار گرفته اند . اثرات اعتبار خُرد بر بُعد محیطی – کالبدی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب‌پذیر روستایی در درجه‌ی پایینی قرار داشت، اما همان که توانسته در زمینه‌ی بهداشتی سازی سرویس دستشویی و حمام منازلِ پاسخ‌گویان نقش به سزایی ایفا نماید، باز هم رضایت بخش است، به عبارت دیگر در این گویه دارای بیشترین میانگین رتبه‌ای بوده است

تحلیل استنباطی

مقایسه میانگین ها

فرض کلی ۱- اعتبارات خرد بانک کشاورزی بر ابعادکالبدی- محیطی کیفیت زندگی خانوارهای آسیب پذیر تاثیر مثبتی دارد.

$H0:\mu = 3$ $H1:\mu \neq 3$

در این قسمت به منظور مقایسه اثرات اعتبارات خرد بر ابعاد کالبدی- محیطی با میانگین جامعه (عدد۳) از آزمون تی تک نمونه ای استفاده شد . براساس نتایج تحقیق اثر اعتبارات خرد بانک کشاورزی بربعدکالبدی- محیطی در سطح ۰/۰۵ معنی دار می باشد و فرض صفر (برابری مقدار میانگین با مقدار پیش فرض) رد و فرض H1 پذیرفته می شود، که با اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت اثر اعتبارات خرد براین بعد در حد کمتر از متوسط و کم ارزیابی می شود که نتایج با نتایج کارپژوهشی ساعی وضیائی(۱۳۹۵) ومهدی چراغی (۱۳۹۰)همخوانی دارد .

نتایج حاصل از آزمون همبستگی

فرض کلی ۲- بین میزان اعتبارات خُرد بانک کشاورزی و ابعاد کیفیت زندگی خانوارهای آسیب پذیر روستایی شهرستان همدان رابطه مثبت وجود دارد.

ضریب همبستگی برای ارتباط بین میزان وام دریافتی از بانک کشاورزی و بُعد کالبدی – محیطی کیفیت زندگی، مقدار r=۰/۰۶ می‌باشد که مقداری کوچک است و با توجه به سطح معنی داری ۰/۰۵ می‌توان گفت که با اطمینان ۰/۹۵ بین میزان اعتبار خُرد و بُعد کالبدی- محیطی کیفیت زندگی روستاییان رابطه معنا داری وجود ندارد. یعنی فرض صفر که همان فرض استقلال دو متغیر است پذیرفته می‌شود.

پیشنهادها

با توجه به نتایج بدست آمده، پیشنهادهای زیر ارائه می شود:

۱- افزایش سهم تسهیلات اعتبارات خرد به نقاط روستایی به منظور سرمایه گذاری امور تولیدی با توجه به توان های بالقوه و بالفعل در این سکونتگاهها لازم است توجه ویژه به قشر پایین جامعه روستایی از طریق ایجاد شرایط قانونی و آسان و در پی آن افزایش سهم آنان از اعتبارات تخصیص یافته ضروری است.

۲- پرداخت اعتبار بر اساس کار کارشناسی شده و طرح و ایده کار آفرینی متقاضی.

۲- جهت‌دهی اعتبارات به طرف زنان و جوانان بدسرپرست و بی‌سرپرست در روستاهای شهرستان مورد مطالعه

۳- تدوین و تصویب قوانین و مقررات مناسب و لازم الاجرا در جهت توسعه‌ی وام‌های خود اشتغالی در شهرستان‌هایی که ظرفیت مانور در بخش کشاورزی آن‌ها همانند شهرستان همدان، بالا است.

٤- در هر نقطه و روستایی، به فراخور نیاز و استعدادهای بالقوه‌ی موجود در آن، طرح‌های تولیدی و اشتغال‌زایی و هادی پیگیری و عملیاتی شود.

منابع

ازکیا، مصطفی و علی ایمانی (۱۳۸۷)، توسعه پایدار روستایی، تهران، انتشارات اطلاعات

اله یاری، طلعت، اسدی، سیما (۱۳۹۴)، اثربخشی خدمات ارائه شده توسط سازمان بهزیستی بر میزان توانمندی زنان سرپرست خانوار، فصل‌نامه علوم اجتماعی، شماره ۶۸.

بانک کشاورزی (۱۳۹۲)، بررسی تطبیقی عملکرد برنامه‌های تأمین مالی خُرد در ایران، اداره کل تحقیق و توسعه

بختیاری، صادق، پاسبان، فاطمه (۱۳۸۳) نقش اعتبارات بانکی در توسعه فرصت‌های شغلی، مطالعه موردی بانک کشاورزی ایران، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال دوازدهم، شماره ۴۶

پورطاهری، مهدی و همکاران، (۱۳۹۰)، نقش ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، فصل‌نامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۷۶، صص ۳۱ـ ۱۳

چراغی، مهدی، (۱۳۹۰)، تبیین اثرات پرداخت اعتبارات خُرد بانکی جهت دستیابی به توسعه روستایی، مطالعه موردی دهستان غنی بیگلو، پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه جغرافیای دانشگاه زنجان

حسن زاده، علی، ازوجی، علاء الدین، قویدل، صالح (۱۳۸۵)، بررسی آثار اعتبارات خُرد در کاهش فقر و نابرابری درآمدی، اقتصاد اسلامی، سال ششم

رحیمی، عباس (۱۳۸۵)، مروری بر ویژگی‌های نظام اعتبارت خُرد، مجموعه مقالات همایش اعتبارات خُرد و زنان روستایی، دفتر امور زنان روستایی معاونت ترویج نظام بهره‌برداری وزارت جهاد کشاورزی با همکاری دانشگاه الزهرا(س) و بانک کشاورزی، ج ۱

رضوانی، محمدرضا، دربان آستانه، علی رضا، احمدآبادی، حسن (۱۳۹۴)، تحلیل اثرات اعتبارات خُرد بر پایداری اقتصاد روستایی، مورد مطالعاتی: اعتبارات صندوق کارآفرینی امید در شهرستان نیشابور، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال سیزدهم، شماره ۱

رضوانی، محمدرضا، شکیبا، علیرضا، منصوریان، حسین (۱۳۸۷)، ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، سال هشتم، فصل‌نامه علمی و پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۳۰ و ۳۱

زاهدی مازندرانی، محمدجواد، زاهدی عبقری، ابراهیم (۱۳۷۵)، روستاییان فقیر و آسیب‌پذیر ،فصل‌نامه اقتصاد کشاورزی و توسعه شماره ۱۱

سعیدی، ع (۱۳۸۳)، توسعه پایدار و ناپایداری توسعه روستایی، فصل‌نامه تخصصی بنباد مسکن انقلاب اسلامی، شماره ۲ (۳۴)

شهیدی نسب، مصطفی، حسن زاده، علی، مسیمی، حسین (۱۳۹۱)، رویکردی مرحله‌ای برای استفاده از عقود مشارکتی در تأمین مالی خُرد اسلامی، اندیشه مدیریت راهبردی سال ششم

محمدی یگانه، بهروز، چراغی، مهدی، عباسی، جواد، تاراسی، زهرا، (۱۳۹۲)، «تبیین اثرات اجرای طرح هادی بر بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی، مسکن و محیط روستا»، شماره ۱۴۱، صص ۱۰۸-۹۹.

غفاری ، غلامرضا و همکاران ، ۱۳۸۲ ، بررسی رابطه بین صنعت و کیفیت زندگی ، فصلنامه توسعه روستایی ، دوره سوم ، شماره یک

مهاجرانی، مصطفی، (۱۳۸۲)، بررسی وضع اعتبارات در ایران و برخی از کشورها موفق در این زمینه، مؤسسه همیاران غدا

نادری مهدیی، کریم، (۱۳۸۱)، «اعتبارات، سرمایه و توسعه صنایع روستایی، مجله جهاد». شماره۲۴۹- ۲۴۸صص: ۴۱-۳۴.

Bartlett ,Willam&et al,(2010) ,The Quality Of Live and Regional Development in FYR Macedona,Croation Economic Survey; Vol .12

Bukenya, J., Gebremedhin, T.X., Schaeffer P., 2003, Analysis of Quality of Life RuralDevelopment: Evidence from West Virginia Data, Growth and Change, No. 34

Kim, Mariana, (2013), Rural Poverty Alleviation in Burma’s Economic Strategy

Layard, R.(2005). Happiness: lessons from a new science. New York and London : Penguin . Layard , Rethinking Public Economics : the Implications of Rivalry and Habit

Mahbubur, Rahman,(2005), Micro – Cridit in poverty Eradication an Achievement of MDGS: Bangladesh Experience, July 2005, pp 15

Misra, A, 2006, Micro Finance in India and Millennium Development Goals: Maximising Impact on Poverty, Discussion paper for Workshop on World Bank Singapore 18 september , p 5

Stafford M and Marmot M . (2003) , Neighborhood deprivation and health : does it affect us all equally ? Int J Epidemiol

Wilkinson, R and Pickett , K . (2009) . The Spirit Level :Why Greator Equality Makes Societies Stronger . New York : Bloomsbury Press